

Váhčira meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána čoahkkáigeassu

Meahcceguovloláhka gáibida Meahciráđđehusa gárvvistit meahcceguvlui dikšun- ja geavahanplána, man birasministeriija nanne. Plána dahkko 10-20 jahkái háválassii ja das meroštallet doaimmaid vuodđudanmihttomeriid ollašuhttima várás. Váhčira ovddit dikšun- ja geavahanplána nannejuvvui jagi 2007.

Dikšun- ja geavahanplána beaivvádahttin sisttisoallá dáládili govvádusa, mas dovdát guovllu suodjalan- ja kulturárvvuid. Dáládili govvádusa vuodul leat árvoštallan guvlui čuohcán guovddáš áitagiid ja evttohan doaimmaid daid dustemii. Mihttomeari bidjamis evttohit, mo doaimmaid ollašuvvama čuovvut ja daid váikkuhusaid ja váikkuheami árvoštallet. Ollašuhttimii leat čohkken Meahciráđđehusa ovddasvástádussan lean doaimmaid ja daid resursadárbbuid.

Okta beaivvádahttima vuollásaš plána guovddáš nuppástusain lea meahcceanaguovllu čujuheapmi measta oalát boaittobealavádahkan, gosa eai aktiivvalaččat stivrejuvvo johttit eaige hukse ođđa bálvalanrusttegiid. Sulaid 12 hektára meahcceguovllus lea rádjavádagas. Dát guovlu čujuhuvvo ráddjehusavádahkan, mas leat fámus rádjabearráigeahččolágas oaivvilduvvon njuolgadusat. Plánas stivret ovddibu dárkileappot geavahanrivttiid luobaheami doarjjabáikkiid várás ee. čujuhemiin Váhčira badjeeatnamii guovllu, gosa eai mieđit ođđa doarjjabáikkiid. Plánas maiddái gessojuvvojit linnjät dihto geavahanhámiid (ee. Beanaleaŋggusdoaimba, meahccejohtalus) lohpevihkkehallama.

DÁLÁDILI GOVVÁDUS

Plánaguovllu govvádus ja plánadilli

Plánaguovlu šaddá meahcceguovlolágain suodjaluvvon meahcceguovllus ja Váhčir-meahcceguovllu - nammasaš (FI 130 0204) Natura-fierpmádahkii gullevaš sierra suodjalandoaimmaid guovllus (SAC). Plánaguovllu oppalašviidodat lea 159 986 hektára ja dat lea Anára gielddas. Plánaguovlu gullá ollásit sámiid ruovttuguvlui. Lassin guovlu gullá measta ollásit nuortalašlágas oaivvilduvvon nuortalašguvlui.

Váhčira meahcceguovlu lea Suoma viđádin stuorámus meahcceguovlu. Váhčira lea viehká váddásit fáhtehahtti guovlu. Sivvan boaittobeale sajádahkii lea eandalii Anárjávri oktan guhkes vuonainis, Norgga ja Ruošša ráját, váttis eatnamat ja gainnohisvuolta. Váhčir ii goittotge leat ásakeahtes guovlu. Meahcceguovlu lea guovllu siste, eanaš doppe lean priváhta eatnamiin, mat eai gula plánaguvlui, leat olu badjel čuođi ássanráhkadusa. Lassin guovllus leat valjit stáhta eatnamiin lean doarjjabáikkid, main eanaš leat mieđihuvvon nuortalašlága ja boazodoalu ja luondduealáhusaid ruhtadanlága vuodul. Eanaš ráhkadusain leat anus áigodagaid mielde.

Váhčira meahcceguovlu lea oassin Pasvik-Inari Trilateral Park dahjege Eurohpá álbmotmeahccelihtu Europarc sertifiseren rádjeálbmotmeahcceovttasbarggus Suoma, Norgga ja Ruošša gaskkas.

Guovllus lea fámus Davvi-Sámi eanagodelávva, man beaivvádahttin lea álggahuvvon j. 2018. Meahciráđđehusa plánain Davvi-Sámi luondduriggodatplána gokčá olles guovllu. Váhčira guovlu gullá sisa ovttasbarggus norgalaččaiguin ja ruoššaiguin gárvvistuvvon Pasvik-Inari Trilateral Park doaimmaplánii (2019-2028).

Vuođđudanulbmil

Meahcceguovllut leat vuođđuduvvon guovlluid meahcceguovloiešlági seailuheapmin, sáme kultuvrra ja luondduealáhusaid dorvvasteapmin sihke luonddu mánggabealat ávkkástallama ja dan eavttuid ovddideapmin. Lassin guovllu gusket Natura 2000 –guovlluid guoskevaš njuolggadusat, maid mielde guovllu suodjaleami vuođđun lean luondduárvvuid mearkkašahtti heajudeapmi lea gildojuvvon.

Čázadagat ja geologiiija

Plánaguovlu gullá Deanu-Njávđán-Báhčaveadji riikkaidgaskasaš čázadatdikšunguvlui. Čázadagat gullet eanaš Báhčaveaji váldočázadatguvlui; smávva oassi guovllu davvioasis gullá Uvdujoga čázadatguvlui. Čázit golget Jiekņamerrii. Plánaguovllu čázit leat guorba, šerres ja dain lea unnán mohti. Čázadagaid oassi plánaguovllus lea 33 %. Stuorámus jávri lea Anárjávri. Anárjávrii gieračázi ekologalaš dilli lea árvvoštallojuvvon buorin. Eará plánaguovllus lean gieračáziid ekologalaš dilli lea earenoamáš. Váhčira meahcceguovlu lea okta Deanu-Njávđán-Báhčaveaji čázadatguovllu logi Natura-guovllus- mat leat dehálačča čáhceluonddutiippaid ja šlájaid suodjaleami dáfus.

Maņimuš jiekņaáiggi áigge jiekņa lihkadii rávdnjin davvenuorttas meahcceeatnama bokte. Dát oidno kárttas vuonaid, buolžžaid, čielgeeatnamiid sihke jekkiid ja jávriid šaddamis máttaoarjjás. Nannánjienja suddančázit hábmejedje eatnama, mas leat báhcán ee. moreanačielggit ja -dievát ja drumliinat, mat hálddašit Váhčira meahcceguovllu davveoasi eanadaga. Guovllus leat golbma riikkaviidosaččat árvvolaš moreanačoahkádumi: Njammi jávri, Áitejávriid ja Čuollesvuona dievámoreanaguovllut.

Natura 2000 -luonddutiipat

Plánaguovllus leat 17 luonddudirektiivva, mat leat inventerejuvvon eanaš áibmogovvadulkoma vuođul jagiin 1996-1998 Davvi-Sámi luonddukártemiin. Luonddubarggu oassi inventerejuvvon guovllu viidodagas lea dušše 8 %. Guovllu viidámus luonddutiipat leat luonddumeahcit (45 %) ja guorba šerresčázat jávriid (32 %). Duottarluonddutiippaid oassi meahcceeatnamis lea 6 %. Čáziid mudden lea váikkuhan Anárjávrii dillái; ee. gáržžidemiin čáhcešattolašvuođaavádagaid. 1960-logu mihttármáhtoroassu dagai viidát vaháigiid Váhčira badjeeatnama lagešvuvddiid, mat dál leat ng. sekundára duottarguolbanat.

Šlájat

Natura-guovllu suodjaleami vuođđun leat golbma luonddudirektiivva šlája: uhcafiskesrássi, geatki ja čeavrris. Áittavullosaš bohcešattuid dovdet dušše golbma: stuorragazzabađvi, oarjegeapman ja devkesullu. Čánáin ja jeahkáliin leat mánggat áittavullosaš šlájat, ee vára vuollái šaddan šlájaid gullet oktonas- ja šleađguluhtešaččátná, báktegeahpesjeagil. Hohpolaččat suodjaluvvon šlájaid gullevaš hui áittavullosaš láddojeahkála eai dieđe dihttot eará sajis go Váhčira meahcceeatnamis. Váhčir lea dehálaš boares goahccevuvddiid šlájaid ja dehálaš ekologalaš fávli nuorttas leavvan eallišlájaid.

Kulturárbi ja sámekultuvra

Váhčira guovlu lea boares Anára, Njávdáma, Báhčaveaji ja Suonnjela siiddaid rádjeguovlu. Eanaš dát guovlu lea gullan Anára siidii. Ássit elle guollebivdduin, meahccebivdduin ja luonddubuktagiid čoaggimiin. Maŋŋá dáid báldii bođii smávvalunddot gussadoallu ja boazodoallu. Váhčira meahcceguovllu bokte jođii okta Jiekŋameara rittu Finnmárkku máđijain, Čuollesvuona máđidja. Dán mielde johte Jiekŋamerrii guollebivdui ja gávppašit. Nuppi máilmmisoađi maŋŋá Váhčira lahkassii ásahedje eváhkkui gártan nuortalaččaid.

Váhčira meahcceeatnamis leat njeallje kulturhistorjjálaččat árvvolaš huksenárbečuozáhaga. Čuollesmuotkki ja Bišternjárgga ávdinstobut huksejuvvojedje 1910-20-loguin Finnmárkku máđija ijastallanbáikin. Garitvuonas lea priváhta oamastusas boares anáraš ássangieddi. Guovllus lea maiddá Váhčira bálgora bigálusáidi oktan boares bartaguovlluin.

Guovllus leat dokumenterejuvvon dássáži 22 arkeologalaš čuozáhaga, main guhtta leat merkejuvvon Musealágádusa dološbázahasregistarii. Báikkiin leat geađgeáiggi ja historjjálaš áiggi ássansajit ja godderokkit. Guovllus leat kárten maiddá Finnmárkku máđija čuđiid máđidjamearkkaid ja nuorat 1900-logu ássan- ja leairasajiid. 1900-logu álggu vuovdečuohppamiin mitalit vuovdebargobarttaid bázahasat ja Piilola bálgá guoras lean boares vuovdečuollanbáiki. Lassin guovllus dovdet Sieidesullo sieidebáikki.

Váhčira guovlu lea nuortalaččaid ja anáraččaid árbevirolaš ássan- ja návddašanguovlu, gos ain hárjehit árbevirolaš sámeeláhusaid boazodoalu, guolle- ja meahccebivdu ja čoaggima. Eanaš guovllu kulturárbečuozáhagain laktása sámekultuvrii. Guovllu báikenamain lea dahkkon čielggadus.

Luonddu áhpásmuhttinátnu, vánddardeapmi, luondduturisma ja oahpistangulahallan

Váhčira meahcceguovlu ii gula Meahciráđđehusa áhpásmuhttinanu deaddočuokkesguovlluide, eaige guovllus leat olusge bálvalanrusttegat. Guovllus leat njeallje ávdinstobu, okta láigostohpu ja merkejuvvon skohterluottat ja Piilola geassemáđidja. Eandalii meahcceguovllu davveoassi lea váttis johtimii smávva ládduid ja juovaid dihtii.

Guovllu davveoassi ja Anárjávrris stuorámuš geasuheaddjit lea geasse- ja dálveáigge guolástanvejolašvuodát. Meahcceeatnama máttaoassi fas lea dehálaš meahccebivdoeana. Guvlui bohtá turismaatnu eandalii dálvit láidestuvvon rudneoagguntuvrraid hámis. Geassit guollebivdiid dolvot girdinmašiinnain meahcceguovllu jávrride ja Anárjávrris ordnejit guolástanturismafitnodagaid uštinreaissuid.

Váhčira meahcceguvlui árvvoštallet dahkkot sulaid 5000 galledeami jahkásaččat. Vánddardeaddjit ja mátkkálaččat galledit sulaid 3000 geardde ja báikkálaš badjeolbmot, guolle- ja meahccebivdit sulaid 2000 geardde. Piilola bálgás leat jahkásaččat 200-300 galledeami. Davvi-Sámi luondduguovddáš Siida doaimá guovllu oahpisteaddji luondduguovddážiin.

Fuođđodoallu

Meahccebivdu lea oassi báikkálaš eallinvuogis ja kultuvrras. Váhčiris meahcástit smávvafođu, ealggaid ja guovžžaid. Ealgabivdu guovllus lea unnán, boaittoeale sajádaga fuones johtinoktavuođaid dihtii. Jahkásaččat guovllus báhččet dušše muhtun ealggá. Guovžabivdu dáhpáhuvvá dihtomearrebidun ja Váhčir gullá boazodoalloguovllu nuorttoeale guovžadihtomearrebidun. Gieldda olbmui lea meahcástanlága 8 §:a mielde vuogitvuohka bivdit guovllus. Guovllus lea sulaid 15 % báikkálaččaid smávvafođđobivddus. Meahciráđđehus vuovdá bivdolobiid ráddjejuvvon vuogi mielde, nu ahte meahccebivdu lea sosiálalaččat ja ekologalaččat suvdilis.

Anárjávri lea dehálaš ealáhus-, ruovttudárbo- ja lustaáiggeguollebivdiide. Ealáhusguollebivddu hárhjit dušše 20 olbmo. Eanaš oassi ealáhusguollebivdiid sállas bohtá sáimmain ja merddiin. Eanaš sáimmain dáhpáhuvvon ruovttudárbovuddu hárhjit badjel 2000 borramušgácci. Anárjávri davveoasit lea mángga lustaáigge guollebivdu niehkobáiki, gos sáhtá mánggabealagiid hárhjit mánggalágan guollebivddu ja meahcis johtima. Oppalaččat sáibmabivdu, eandalii dálvit, lea geahppánan. Rudneoagguma ja uštima hárhjit sihke báikkálaččat ja eará guovlluin ássan bartaeaggádat, turistaguollebivdit ja meahcis johtit. Lustaáigge guollebivddu mearri lea lassáneamen eandalii Váhčira badjeeatnamis ja Čurnujávri guovllus. Lassáneapmi lea dáhpáhuvvon eandalii gidđadálve, goas boaittoeale čáziide beassá mohtorgielkkáin. Čázit oalguhit sihke báikkálaččaid ja turistaguollebivdiid.

Dutkamuš

Báhčaveaileahki ja dan lagašguovlluid luonddu ja šlájaid leat jo guhkká dutkan suomelaš-norgalaš-ruošša ovtasbargun. Riikkaid birra dillái oktiiveivehuvvon čuoovvunprográmma váldui atnui jagi 2007. Prográmma sisttisdoallá eanaekosystemaid, áibmodási ja noađuheadji gahčahaga sihke čáhcedási ja čáhceekosystemaid čuoovvuma. Maiddái luonddugáhttenvirgeoapmahaččain lea lágga ovtasbargu. Báhčaveadji-Anár Trilater Park –ovtasbarggu mihttomearrin lea ee. gárgelit luonddu guhkesáiggečuovvu ja doarjut suodjalanguovlluid suvdilis dikšuma ja ávkkástallama.

Eará luondduváriid ávkkástallan, losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat

Luondduealáhusat, eandalii meahcce- ja guollebivdu, čoaggin leat dehálaš oassi báikkálaš eallinvuogis ja kultuvrras. Luondduealáhusaid hárhjit eanaš ruovttuid iežaset dárbbuide. Vaikke eanaš oassái luondduealáhusat eai šat leat váldoealáhusa gáldu, lea eandalii guolle- ja meahccebivddus maiddái ekonomalaš mearkkašupmi. Rievssaha gárdun lea lobálaš.

Váhčira meahcceguovllus leat valjit doarjjabáikkít (37), mat leat mieđihuvvon nuortalašlága dahje boazodoalu ja luondduealáhusaid ruhtadanlága vuodul. Dáid lassin guovllus leat soahpamušat guolástusdoarjjabáikkiin (7), virgeoapmahaččaid doarjjabáikkiin (4) ja ovdal meahcceguovllolága fápmui bohtima huksejuvvon luopmovistesohpamušat (2). Bálgosiin leat golbma boazodoallogas oavvilduvvon guođohanbáikki ja ovtas Bálgosiid ovtastusain oktiibuot 17 soahpamuša boazodollui gullelaš guovlluin. Lassin plánaguovllu siste leat ovttaskas giddodagat sulaid 140, main leat spesifiserekehtes johtinvuogitvuodát stáhta eatnamii.

Boazodoallu

Váhčira bálggus: Bálgosa boazodoalu jahkásaš vuodđogierdu lea váldooassái bisson dakkárin go dat lea govviduvvon ovddit dikšun- ja geavahanplánas. Čuollesjávrris Čurnuoivviide johtán guhtonlotnašuvvanáidi juohká bálgosa guovtti oassái, árbevirolaš davábeale geasseguvlui ja máttabeale dálveguvlui. Otná beaivve maiddá guhtonlotnašuvvanáiddi davábeale meahcceedatnama olggobealde guođohit dálveealu. Bálgosa váldobigálusáidi Siemegurti lea meahcceguovllu olggobealde, gos čakčadálve leat gávpebigálusat. Áiddis ealihaneallu jođihuvvo dálvá guhtonlotnašuvvanáiddi máttabeallái Vironjárgii ja Ganjalnjárgii. Giđđadálve guođohaneallu finahuvvo Váhčira áiddis, gos geažotbealjit merkejuvvojit ja ealu sáhttet maiddá rátkit. Cuoŋománus bohccuid luitet geasseguvlui. Bohccot guddet Váhčira badjosiidda. Äälisjávrris áiddi geavahit miesemearkumii.

Báhčaveaji bálggus: Báhčaveaji bálgosa guhtonlotnašuvvan lea rievdan olu dilis, mii govviduvvo ovddit dikšun- ja geavahanplánas. Bálggus ráhkadii jagi 2004 guhtonlotnašuvvanáiddi, mii ludde bálgosa davvi-mátta -hálttis. Vuolimus Duolbajávrris oarjjabeale dat guhtonlotnašuvvanáidi laktása oarjemátta-davvenuorta -áidái. Dát áidi joatkašuvvá váldegotti rájá boazoáidái Rádjevárrái. Nuortarájá boazoáiddi, guhtonlotnašuvvanáiddi ja Luovvečielggi bigálusgárddi ráddjen guovlu lea dálveguohtunguovlu, gosa bohccuid dolvot čakčadálvi bigálusain. Bohccuid figget doallat guovllus oktan eallun stivrejeddji guođohemiin. Njukča-cuoŋománus bohccot čohkkejuvvojit aitosaš dálveguohtumiin ja buktojuvvojit Luovvečielggi áidái, gos ee. merkejit geažotbeljiid. Dán maŋŋá bohccot sirdojuvvojit guhtonlotnašuvvanáiddi oarjjabeallái ng. geassebeale máttaoasi vuvddiide. Dán guovllus lean lahppovuovddit leat hui dehálaččat bohccuid ceavzimii ja boazodoalu gánnáhahttivuođa dáfus. Bohccot guddet Cuopponjárgga, Garitnjárgga ja Kyeškirnjárgga guovlluin. Čakčat-čakčadálve bohccot čohkkejuvvojit ja fievrriduvvojit kártamildosis lean máđijaid mielde, oassái sivlláid ávkkástallamiin, Luovvečielggi bigálusaide.

Muttošjávrris bálggus: Meahcceguvlui gullet Muorranjárga, Riebannjárga ja Bišternjárgga leat geasse- ja dálveguohtunguovlut, gos guhtot eandalii Bártteha siidda bohccot. Meahcceguovllus lean guohtumat leat ráfáleappot, go daidda ii turismma lassin čuoza eará gilvohalli eanageavaheapmi, ja guovlu lea hui mearkkašahtti bálgosii, go meahcceguovllu olggobeale guovlluin lea vuovdedoallu.

Njávdáma bálggus: Meahcceguovllus bálgosii gullá dušše Čuollesvuona davveoarjegáddi. Eandalii giđđat guovllu lahppovuovddit leat dehálačča bohccuide. Čuollesvutnii lea ceggejuvvon guhtonlotnašuvvanáidi Kuoškavuonas Čuollesmuotká.

GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT

Váhčira meahcceguovllu guovddášárvun leat meroštallojuvvon:

- **Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat:** Meahcceguovllu luonddumehciin lea mearkkašupmi mánggahámat meahccešlájaid seailuheamis. Guorba šerresčázat Anárjávri ja luonddudili siseatnama vuovde- ja duottarjávrit leat dehálaš čáhceluonddusuodjaleapmái. Buot stuorraspiret, guovža, geatki, gumpe ja albbas ja eará luonddudirektiivva šlájain čavrris dihttojit meahcceguovllus. Luondduárvvuid áitet buollánšlájaid gefon, Guoládaga industriijaluoitagat, Anárjávri mudden, bohccuid guođoheapmi ja dálkkádatrivdan.
- **Meahccelágášvuohhta:** Dan govvidit geainnuid váilun, unnán olbmo doaimmat ja jaskatvuohhta. Guovllu meahccelágášvuohhta dorvvasta maiddái sámekultuvrra hárbjehaneavttuid. Guovllu meahccelágášvuohđa sáhttet áitit málbmaohcan ja ruvkedoaimma, Jieknameara ruovdegeaidnu ja priváhta geainnut.
- **Sámekultuvra:** Nuortalaččaid ja anáraččaid váimmusguovlu. Sámekultuvrii gullet boazodoallu, guolle- ja meahccebivdu, čoaggin ja duodji ja árbevirolaš diehtu. Sámekultuvrra áitet eará eanageavahanhámit, virgeoapmahaččaid lohpegeavadagat sihke guovllu ávkkástallamii gullelaš lánkaásaheapmi ja politihkalaš linnjemat.
- **Boazodoallu ja earát luondduealáhusat:** Sámi boazodoalu eallineavttut leat guohtonráffi, guohtumiid oktilášvuohhta ja guohtumiid mearri. Váhčira meahcceguovlu gullá njealji bálgosii. Boazodoalu áittadahkkat leat beanaleanggusdoaimma, meahccejohtalus ja doarjjabáikkiid ávkkástallanulbmila nuppástuvvan.
- **Fuođđodoallu:** Mearkkašahtti fuođđobivdoguovlu, mas árbevirolaš fuođđobivdokultuvra lea seilon nanusin. Dan ruohttasat leat guovllus ássán ja dan ávkkástallan olbmuid meahcce- ja guollebivdokultuvrras ja muđuige sohkaoluvvaid mielde hápmašuvvan báikkálaš árbevierus. Áitagat leat meahcástanlobiid liiggás stuorra vuovdin ja gieldda olbmuid stáhta eatnamiid guoskevaš rivttiid nuppástuvvan.

MIHTTOMERIID ÁSAHEAPMI

- **Plána mihttomearit ja ulbmilat:**
 - Váhčira meahccelágášvuotta seailu:
 - Guvlui eai hukse priváhta geainnuid.
 - Meahcceguovllu siste lean vel huksekeattes gáddegiddodagaid figgat vejolašvuodaid siste skáhppot stáhtii molssaevttolaš gávppiiguin.
- **Luonddutiippaid ja šlájaid eallinbirrasiid dilli seailu ja buorrána:**
 - Olmmošdoaimma dagahan vahágat šlájaide ja váikkuhusat luonddutiippaide leat unnán.
- **Sámekultuvrra dorvvasteapmi:**
 - Meahcceguovllu ráddjema guorahallan meahcceguovlolága ođasmahtedettiin.
 - Sámekultuvrra dáfus dehálaš guovlluid čielggadeapmi ja vuhtiiváldin meahcceguovllu eanageavaheami guoskevaš čovdosiin ja ovdogohcimis.
- **Sámeboazodoalu ja guohtonráfi dorvvasteapmi:**
 - Beanaleanggusdoaimma ii hehte boazodoalu.
 - Mohtorgielkávuodjima geahpedeapmi guottetguovlluin.
 - Meahccejohtalus lea hálddašuvvon iige hehte boazodoalu.

Ovddidanbáikkít

- **Anárjávrii gáddeguovlluid čorgen**
 - Gáddeguovlluide šaddan gohttenbáikkiid kárten ja čorgen ja guovllu ávkkástalliid rávven nuoskuváttisvuoda geahpedeapmin.
- **Báhčaveadji-Anár Trilateral Park:**
 - Báhčaveadji-Anár Trilateral Park lea riikkaidgaskasaččat árvvusadnon suvdilis luondduturismma čuožáhatguovlu, man dovdet meahccelágášvuodas, luondduárvvuin sihke kultuvrralaš ja historjjálaš árvvuin.

AVÁDATJUOHKU

Oppa plánaguovlu lea measta oalát **boaittoavádat**. Avádaga ulbmilin lea guovllu seailuheapmi meahccelágážiin, luondduealáhusaid hárjeheami ja guohtonráfi dorvvasteapmi. Guovllus dál lean bálvalanráhkadusat seailuhuvvojit. Ođđa áhpásmuhttinanu bálvalanrusttegat eai huksejuvvo. Sulaid 12 hektára meahcceguovllus lea rádjaaavádagas. Dát guovlu čujuhuvvo **ráddjehusavádahkan**, mas leat fámus rádjabearráigeahččolágas oaivvilduvvon njuolggadusat.

OLLAŠUHTTIN JA DOAIBMABIJUT

Luonddu- ja kulturárbesuodjaleami doaibmabijut

- Luonddutiippadieđuid beaivádeapmi Davvi-Sámi gáidduskártenpilohtta –fidnus. Dieđuid dievasmahttin sihke luonddudirektiivva ja áittavuloš luonddutiippain. Luonddutiippaid dili čuovvun eandalii duottarguovllu luonddutiippain.

Luonddu áhpásmuhttinanu doaibmabijut

- Guvlui eai ollašuite ođđa ráhkadusaid, eaige máđijaid. Dálá ráhkadusat fuolahuvvojit vuhtii válddekeahhtá Čuollesmuotkki lávu ja muorravistti, mat burgojuvvojit.
- Meahciráđđehus ja bálgosat dieđihit ovttas guottetáigge dáhphuvvan mohtorgielkávuodjima hehttehusain.

Fuođđodoalu doaibmabijut

- Guovlu seailuhuvvo oppalašvuodas meahcebivdoanus. Meahcástandeaddaga čuvvot ja lohpeameahcástus mihttodallo nu, ahte válde vuhtii báikkálaččaid meahcebivddu oassi ja ekologalaš ja sosiála suvdilisvuolta. Meahcebivddu muddema vuodđun lea dihtomearremearrádus.
- Smávvaspirebivddu figgat bajásdoallat ja čujuhit eandalii olbmo doaimmas lassánan smávvaspirenállái. Guvlui sáhtá bidjat njoallungeđggiid. Rievssatbivddus gárdái dárbbalaš miestagiid (soagi ja sieđga) sáhtá ávkkástallat.
- Guollebivddu mearri mihttodallo Meahciráđđehusa guolástanlobiid guoskevaš dihtomearremearrádusain. Guolástanlobiid ávkkástallan muddejuvvo lohpeeavttuiguin. Ieš guollebivddu mudden ollašuttu Anára guolledoalloguovllu guolástanjuolggadusain, mii beaiváduvvo moatti jagi gaskkaid.

Earát luondduresurssaid ja guovlluid geavaheami doaibmabijut

- **Meahccejohtalus:**
 - Meahccejohtalusa mihttodallama vuodđun lea dihtomearremearrádus ja meahccejohtaluslobiid mieđiheapmi stivrejuvvo sierra rávvagiiguin.
 - Anára gieldda olbmuid mieđihuvvojit muohttaga áigge meahccejohtaluslobit olles ássanbáikki guvlui mángga jahkái hávállasi. Meahciráđđehus sáhtá mieđihit fámus lean lobiid vuodđudanprinsihpaid ja -rávvagiid mielde lobiid olgobáikegottálaččaide dárbbu ákkain. Meahciráđđehus mieđiha geasseáigge meahccejohtaluslobiid meahcceguvlui dušše spiehkastagas ja buriid sivaidd vuodđul.
 - Meahccejohtaluslobiid eai mieđit guottetráfáidahttinguvlui, man áigi ja guovloráddjehusat sohppojuvvojit Váhčira meahcceguovllu bálgosiiguin, Nuortalaččaid siidačoahkkima, Sámedikki ja Meahciráđđehusa oktasaš ráđđádallamiin.
 - Meahccejohtaluslobiid almmolaš lohpeeavttuide lasihuvvo girjen earenoamáš fuolalašvuodas vuojedettiin boazodoalloguovllus bohccuid guottetáigge ja guottetráfáidahttinguovlluin.
 - Meahcceguvlui eai vuodđut meahccejohtaluslága čuvvon mohtorgielkámáđijaid.
 - Resursa- dahje dorvvolašvuodaákkain mohtorgielkámáđijaid sáhtá dárbbasettiin giddet.
- **Eará johtalus:** Girdit sáhttet seaivut meahcceguovllu jávriide ja girdilit dain almmá Meahciráđđehusa lobi, go sáhka ii leat jeavddalaš ruvttujohtalusas. Dan sadjái helikopteriin seaivun eatnamii gáibida lobi earret dihto spiehkastagaid (gádjun- ja virgedoaimmat sihke boazodoalu ja luondduealáhusaid dárbbut)
- **Meahccesihkkelastin, riiden ja heargevuodjin** lea lobálaš juohkeolbmorivttiin.
- **Beanalengosiin** johtin lea lobálaš juohkeolbmorivttiin. Jus doaimmas leat vuordimis vehá stuorit vahát dahje hehttehus, dat gáibida Meahciráđđehusa lobi. Beanaleanggusdoaimma guoskevaš lobiid eai mieđit.
- **Boaldinmuora váldin:** Eanamuora ei vuovdde boaldinmuorran giddes báikkiide (ee. Barttaide). Eanamuora vuvdet goittotge smávva meriid (1-2 m³) vánddardeaddjiide. Bártteha guovllus boaldinmuora váldinguovllut čujuhuvvojit meahcceguovllu olggobeallái. Meahciráđđehus čujuha ruovttudárbomuora čuohppanbáikki nu lahka bartta dahje eará ávkkástallanbáikki go vejolaš, vai olbmuid luottat báhcet barttaid lagašbirrasii ja eará guovllut seilot meahccelágážin. Meahciráđđehus stivre ruovttudárbomuora váldima nu, ahte dat čuohcá vuosttažettiin ealli ceakko beziide, mat váldojuvvojit čohkkejuvvon vugiin muhto almmá jalgadasa dahkama.
- Nuortalašguovllus ássán nuortalaččas lea almmá sierra buhtadusa riekti leat fanassátkkut ja guollebivdobierrgasiid goikadansajit almmá sierra lobi.
- Sámi giehtaduodjeárbevieru dorvvasteapmin seilluhuvvo riekti váldit stáhta eatnamis giehtaduojiid ávnnasin smávva meriid sieđgga, leaibbi, soagi ja subi. Maiddái smávva meriid ruohttasiid, gámasuoinni, háisuoinni ja olbmoborranrási sáhtá váldit almmá buhtadusa. Ávnnasin dáhpáhuvvan ovdosvuoddiin dahje gaskkusteapmi ii leat lobálaš.

Hálddahus

- **Skáhppon stáhtii:** Jus guovllus fáallet stáhtii oastinláhkáii dahje lonuheapmái dakkár giddodaga, man laktin meahcceguvlui ovddidivččii eandalii mearkkašahtti vugiin meahccelágášvuoda seailuma. Skáhppoma vejolašvuodát čielggaduvvojit ovttas Lappi EBI-guovddážiin.
- **Meahcceguovllu viiddideapmi:** Meahcceguovloráddjema olggobeallái báhcet mearkkašahtti sámekulturčuozáhagat ja sámeeláhusaid dáfus dehálaš guovllut. Jus meahcceguovlolága nuppástuhttin dahje ođasmahttin šaddá áigequovdilín, Meahciráđđehus almmuha birasministerijai plánaproseassa áigge ovdan bohtán oainnuid meahcceguovllu viiddidandárbbuin.
- **Láigo- ja geavahanriektesoahpamušaid gárvvisteapmi:**
 - Boazodoalu dárbbuide sáhtta dahkat geavahanriekte- ja láigosoahpamušaid bálgosiiguin. Ođđa boazoáiddiid fuođđodorvvolašvuolta buoriduvvo vejolašvuodaid mielde.
 - Nuortalašlága mielde nuortalašguovllus ássán nuortalaččas lea almmá sierra buhtadusa vuoigatvuolta sajuštit Meahciráđđehusa lobiin boazo-, meahccebivdo- ja guollebivdobarttaid, guollekealláriid ja vuorkásujiid dárbbášlaš báikkiide, jus dáid ráhkadusaid sajušteapmi lea nuortalačča ja su bearraša iežas dálloalalus dárbbášan eallindárbašiid oazžuma dáfus dárbbášlaš.
 - Meahciráđđehus sáhtta luobahit ráhkadusdoarjjalágačuvvon sierra ovddu geavahanrivttiid doarjjabáikki sajušteami várás. Ohcci galgá deavdit ráhkadusdoarjjalága kritearaid. Ohcci galgá leat gieldda ássi.
 - Gávppáš guollebivdiid ng. ámmátguollebivdodoarjjabáikkiid figgat čujuhit meahcceguovllu olggobeallái Anárjávrii oasseoppalašlávás čujuhuvvon guollegittiide. Earenoamáš buori siva vuođul sáhtta goittotge čujuhit doarjjabáikái saji meahcceguovllus. Guollebivddu dahje meahccebivddu (earát go luondduealáhusaid hárjeheaddjit) vuođul ođđa doarjjabáikkid eai mieđihuvvo.
 - Doarjjabáikkiid eai mieđit eanadaga dáfus hearckes guovlluide. Ođđa doarjjabáikkid eai mieđihuvvo kártamildosis čujuhuvvon guovlluide Váhčira badjosii.
 - Meahciráđđehus joatká fámus lean geavahan- ja láigosoahpamušaid dainna eavttuin, ahte daid ávkkástallanulbmil ii rievdda meahcceguovlolága vuostá. Ovdal meahcceguovlolága fápmui bohtima dahkkon soahpamušaid sáhtta goittotge joatkit meahcceguovlolága 12 §:a vuođul. Dát guoská maiddá guovtti ovdal meahcceguovlolága fápmui bohtima dahkkon luopmovistti guoskevaš láigosoahpamuša ja EBI-guovddážiin dahkkon soahpamuša dutkandoaimma fuolahanráhkadusas.
 - Stáhta virgeoapmahaččaiguin ođasmahtton soahpamušain gildojuvvo doarjjabáikkiid ávkkástallan lustaáigge. Spiehkastahkan dás lea Rádjagozáhuslágádus, man virgeolbmui lea láchkii vuođđuduvvan almmuhan- ja doaimmageatnegasvuolta maiddá friddjaáiggis.

- **Lobiid mieđiheapmi:**
 - Váhčira meahcceguovllus doaibman luondduturismafitnodatdoalliin lea vejolašvuhta oažžut lobi gaskaboddasaš prográmmabálvalusdoarjjabáikki sajušteapmái. Oktanaga sáhttet leat buot fitnodagain eanemustá golbma fámus lean doarjjabáikelobi. Geahppa doarjjabáikkid ožžot leat luonddus eanemustá 2 mb:i áigge. Sajuštanbáikkiin ráđđádallo Nuortalaččaid siidačoahkkimiin ja bálgosiin. Prográmmabálvalusdoarjjabáikkid eai mieđihuvvo beanleanggusdoibmii. Lobit eai mieđihuvvo bohccuid guotteha áigge, dálveguohtumiidda daid guođoheami áigge eaige bohccuid čohkkeguovlluide daid geavaheami áigge.
 - Dutkanlobiid mieđihettiin ja lohpeeavttuin váldojuvvojit vuhtii sáme kultuvrra hárjeheami eavttut.
- **Soahpamušaid gárvvisteapmi**
 - Turismafitnodatdoalliid máđijain sohppojuvvo ráđđádallamiin bálgosiiguin ja turismafitnodagaiguin.
 - Fitnodatluottain ordnejuvvojit ráđđádallamat, luottaid linnjemiid ja sajádagaid sáhtta rievdadit dahje sohppojuvvon luoddalinnjemat sáhttet jávkaduvvot anus.
- **Eará doaibmabijut:**
 - Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu joatkin Báhcaveadji-Anár guovllu doaibmaplána (2019-2028) ollašuhttin. Doaibmaplána doaibmabijut čuvvot dikšun- ja geavahanplána.
 - Jus meahcceguvlui čuhcet ođđa mearkašahtti eanageavahanfidnut, Meahciráđđehus oassálastá sáme kultuvrii čuohcán váikkuhusaid árvoštallamii nu, ahte buvttada dieđu meahcceguovllu luondduárvvuid ja ávnnaslaš kulturárbbi dálá dilis ja guovllu earálágan ávkkástallanhámiin.
 - Anárvárvri gáddeguovlluid čorgen lea vejolaš, jus dan sáhtta ollašuhttit fidnun, masa mieđihuvvo sierra ruhtadeapmi. Gáibida oktasaš ráhkkaneami eará doaibmiiguin (gielddain, organisašuvnnaiguin jed.)